

Vallások és valláspolitikai Kínában

Kínában a vallások hagyományosan alá voltak rendelve az univerzálisnak tartott császári hatalomnak, az államtól független vallási szervezetek nem léteztek, s ezt a hagyományt az 1949-ben hatalomra került kommunista kormányzat is folytatta. A maí időszakban kialakult a hivatalosan elismert vallások, illetve a vallásokat felügyelő szervek intézményrendszere, s elindult a vallási közösségek betagozása az egyéb társadalmi szervezetek közé. A működés alapjainak felszámolása után a kulturális forradalom alatt mindenféle vallásgyakorlás megszűnt, a vallásokat üldözték. A reform és nyitás korában a vallási tevékenységet újra engedélyezték, s Kínában vallási reneszánsz kezdődött. A kínai jogszabályok elvileg biztosítják a vallásszabadságot, ez azonban kizárólag az államilag elismert öt vallásra vonatkozik, s ezek működését is szigorúan ellenőrzik. A korlátozások és az elmúlt évtized keményebb politikája ellenére a kínai hívők számát ma több százmillióra teszik.

In China, religions have traditionally been subordinated to the universal imperial power, and there were no religious organizations independent of the state. This tradition has been continued by the Communist government that came to power in 1949. During the period of Mao Zedong, the institutional system of officially recognized religions and the organs supervising religions were established, and the integration of religious communities into the system of social organizations began. After the foundations of the operation of religions were abolished, all religious practices ceased during the Cultural Revolution, and religions were persecuted. In the age of Reform and Opening, religious activity was once again allowed, and a religious renaissance began in China. Chinese law guarantees freedom of religion in principle, but this only applies to the five state-recognized religions, and their operation is strictly controlled. Despite restrictions and tougher policies over the past decade, the number of Chinese believers today is estimated at hundreds of millions.

A kínai vallások helyzetével kapcsolatban ellentmondásos információkkal találkozhatunk. Egyrészt az országban mindenhol vannak működő templomok és kolostorok, a keresztények száma a legkülönbözőbb felmérések szerint meredeken növekszik, az elmúlt évtizedekben számtalan kolostor és templom épült. Másrészt folyamatosan érkeznek hírek ledöntött keresztvekről, bezárt mecsetekről, üldözött keresztényekről és Falun gong-hívőkről, a tibeti buddhizmus és az iszlám gyakorlásának korlátozásáról. Egyes elemzők a vallások virágkoráról, mások kemény vallásüldözésről beszélnek.

A kínai valóság bonyolultságára jellemző, hogy mind egyik állításnak van igazságtartalma, s Kínában a vallásokkal kapcsolatban valóban a legkülönbözőbb jelenségekkel találkozhatunk. Mindennek a magyarázata az, hogy a kínaiak mind a vallás, mind a szabadság alatt mást értenek, mint a nyugatiak, s ennek megfelelően természetesen a – hivatalos nyilatkozatokban hangoztatott – vallásszabadság is mást jelent. Tény, hogy sok hívő mindenféle akadályoztatás nélkül gyakorolhatja vallását, a templomok és a vallásos emberek száma nő, s a legtöbb hívőnek nem kell tartania attól, hogy hite miatt hátrány éri. Ugyanakkor a szabadság nem teljes: a vallási csoportok nem autonóm közösségek, az állam felügyeli és esetenként korlátozza őket; egyes csoportok pedig illegálisak, ezeknek súlyos üldöztetésben is részüket lehet.

Mi a vallás?

A vallás fogalma a hagyományos kínai gondolkodásban tisztázatlan volt, szó sem létezett rá.¹ A kommunista kor-

mányzat sem kísérelte meg definiálni a vallást, ehelyett a hivatalos dokumentumokban egyszerűen felsorolják a vallásként elismert kultuszokat. Így hivatalosan a Kínai Népköztársaságban (KNK) öt vallás létezik: buddhizmus, taoizmus, iszlám, protestantizmus és katolicizmus. Ezek azok a vallások, amelyek – legalábbis elméletileg – alkotmányos védelemben részesülnek, templomokat, kolostorokat, iskolákat tarthatnak fenn, nyilvános szertartásokat tarthatnak, emellett képviseltethetik magukat a különböző szintű törvényhozó és tanácsadó szervezetekben.

Érdemes megemlíteni, hogy melyek azok a vallási jellegű szerveződések és kultuszok, amelyeket a kínai politika nem tekint vallásnak:

- A népi vallások. Ezeket a kormányzat élesen elkülöníti a fenti, intézményes vallásoktól, s az 1950-es évek óta a „feudális babona” kategóriába sorolja be őket. Mivel a babona nem vallás, nem vonatkoznak rá a vallásszabadság védelméről szóló jogi passzusok. Ugyanakkor a gyakorlatban a népi kultuszok működhetnek, afféle népszokásként, helyi hagyományként kezelik őket.

- A szekták, titkos társaságok. A kínai történelemben a szekták többször veszélyeztették a központi hatalmat, több dinasztia bukásában kulcsszerepük volt, felszámolásuk tehát nem egyszerűen ideológiai, hanem hatalmpolitikai kérdés is. A szektákat, titkos társaságokat illető kínai politika 1949 óta változatlan: a rezsim a teljes felszámolásukra törekszik, olykor brutális eszközöket is alkalmazva.²

- A földalatti keresztény közösségek. Kínában léteznek olyan keresztény csoportosulások – mind katolikusok, mind protestánsok –, amelyek nem ismerik el a hivatalos, államilag engedélyezett és ellenőrzött ernyőszervezeteket, s tevékenységüket nem regisztrálják

a hatóságoknál. Ezen gyülekezetek a szektákkal esnek egy elbírálás alá. A nyugati sajtóban gyakran megjelenő, keresztények bebörtönzéséről, megkínzásáról szóló tudósítások nagy része ilyen illegális egyházakban tevékenykedő személyekről szól. A gyakorlatban az, hogy egy földalatti közösség működhet-e, helyről helyre, időről időre változhat, a helyi hivatalnokok hozzáállásától és a központi irányvonal változásaitól függően.

- A konfucianizmus. A konfucianizmus nem vallás, de a Konfuciusz-kultusznak a régi Kínában voltak vallásos jellegű megnyilvánulásai is. Az 1970-es években nagyszabású kampány igyekezett a konfuciánus ideológia maradványait is kiirtani a kínai népből, a '80-as évek végétől kezdve azonban a kínai vezetés a konfuciánus értékek, Konfuciusz tanításainak propagálásával igyekszik betölteni a maoizmus háttérbe szorításával keletkezett űrt, s ezzel fokozatosan újjáéleszti – bár vallási irányba tereledni nem hagyja – a Konfuciusz-kultuszt. Ezt jelzi például, hogy világszerte a hivatalos kínai nyelvi-kulturális intézeteket Konfuciusz Intézeteknek nevezik.

A történeti örökség

A Kínai Népköztársaság valláspolitikája sok szempontból a császárkori hagyományokat követi. Kínában a vallásos közösségek hagyományosan alá voltak rendelve az államnak, s az univerzális császári hatalom még az égi szférára is kiterjedt. A császár istenségeket nevezhetett ki vagy mozdíthatott el, hitvitákban dönthetett, s személyes kapcsolatban állt az Éggel. Az állam felsőbbsége a KNK-ban is megmaradt, az elismert vallási csoportok nem önmaguk jogán létező közösségek, hanem csak az állam jóváhagyásával és ellenőrzésével létezhetnek. Azt, hogy mi számít elfogadott vallásnak és egyháznak, nem valamiféle objektív kritériumrendszer, hanem az állami szervek önkényes döntése határozza meg. A vallás szabad gyakorlásának joga is az államtól ered: az nem az ember veleszületett joga, hanem az állami akarat függvénye, s a vallásszabadságot a hívők az államtól kapják egyfajta – visszavonható – kedvezményként.

A vallások és a valláspolitikai mai intézményrendszerét Mao Zedong (Mao Ce-tung) uralmának kezdetén, az 1950-es évek elején alakították ki. Ekkoriban a több mint 500 milliós országban az intézményes vallások közül a buddhizmus rendelkezett a legnagyobb befolyással, Kína-szerte körülbelül 40 ezer buddhista kolostor, szentély, kegyhely állt, amelyekben összesen kb. 500 ezer szerzetes és apáca élt, s az 1953-ban megalakult Kínai Buddhista Szövetség önmagát százmillió buddhista hívő képviselőjének tartotta.³ 1949-ben 20 ezer taoista templomot és kolostort tartottak számon 40 ezer szerzetessel és apácával.⁴ (A taoizmus és a népi vallások egybeesése miatt a taoista hívők számát lehetetlen megbecsülni.) A tíz muszlim nemzeti kisebbség összlétszáma 8 millió fő volt.⁵ Egy 1946-os felmérés szerint Kínában 3 270 000 katolikus élt,⁶ s egy másik, a kommunista hatalomátvétel előtt nem sokkal készített felmérés a protes-

tánsok számát 700 ezerre tette.⁷ A két keresztény felekezetet összesen 6 ezer külföldi hittérítő és 10 ezer kínai egyházi alkalmazott szolgált ki.⁸ Emellett a „népi vallások” gyakorlatilag az egész falusi népesség életére kisebb-nagyobb hatással voltak. A vallások erejét csökkentette, hogy a keresztényeken kívül nem rendelkeztek országos szervezettel vagy hierarchiával, a kolostorok, templomok egymástól elszigetelten működtek.

Az intézményes vallások ellenőrzésére 1950-ben felállították az Államtanácshoz tartozó Vallásügyi Hivatalt (VÜH), illetve annak helyi szerveit. Ezek utódai ma is a hivatalos valláspolitikai fő végrehajtói. A VÜH közreműködésével az egyes vallásokhoz tartozó „haladó” – tehát a kommunistákkal együttműködni hajlandó – erők létrehozták az öt vallás országos „hazafias” szervezeteit. Az állam ennek az öt hivatalos szervezetnek a követőit ismerte el vallásosnak, tehát csak nekik járt valamiféle védelem. Azok, akik e szervezetet, azok vezetőit nem fogadták el, kívül estek a „vallásosok” körén, s vallási tevékenységük jobb esetben feudális babonának, rosszabb esetben ellenforradalmi bűncselekménynek számított.

A vallási szervezetek váltak az állami valláspolitikai legfőbb végrehajtóivá. Vezetőik beépültek az állami apparátusba, sokan közülük küldöttként részt vettek a különböző szintű népi gyűlések (törvényhozások) és népi politikai tanácskozó testületek ülésein. A kormányzat e szervezeteket ugyanúgy kezelte, mint a többi társadalmi szervezetet, felállításuk célja a hívők hatékonyabb ellenőrzése mellett az volt, hogy a vallási intézményeket betagolja a társadalmi szervezetrendszerbe, illetve a hívőket mozgósítsa az aktuális kampányokban való részvételre, a Kínai Kommunista Párt (KKP) által megszabott feladatok végrehajtására.⁹

Az állam – legalábbis elméletileg – a „hazafias” szervezetek által képviselt közösségeknek engedélyezte, hogy „normális” vallási tevékenységet folytassanak, szertartásokat, istentiszteleteket tartsanak, a kölcsönös be nem avatkozás elvére épülő kapcsolatokat építsenek ki külföldi vallási szervezetekkel, emellett a kormányzat jelentős támogatást nyújtott egyes nevezetesebb, reprezentatív jellegű templomok, kolostorok újjáépítésére. Mind az öt hivatalosan elismert intézményes vallásnak megalapították az állami szervek által felügyelt hivatalos szervezetét: 1953-ban létrejött a Kínai Buddhista Szövetség és a Kínai Iszlám Szövetség; 1954-ben a Kínai Protestánsok Három Autonómia Hazafias Mozgalmának Bizottsága; 1957-ben pedig a Kínai Taoista Szövetség és Kínai Katolikusok Hazafias Szövetsége. E szervezetek irányították és irányítják a hozzájuk tartozó vallási közösségeket, intézményeket, papokat és szerzeteseket. A szervezetek élére párthű vezetőket állítottak.

Mindezen lépések mögött az az elképzelés állt, hogy a vallás ugyan a „népek ópiuma”, de aktív üldözésére nincs szükség, mert a kommunizmus eljövételével a vallások maguktól elhalnak, hiszen megszűnnek azok az osztályok, amelyek a fenntartásukban érdekeltek. Ugyanakkor az intézményes keretek lefektetésével párhuzamosan megkezdődött a vallási élet ellehetetlenítése, a vallá-

sok elhalásának siettetése. Az 1950–52-es földreform során a kolostoroktól elkobozták földjeiket, ezzel megfosztva őket anyagi alapjaiktól. A külföldi keresztény hittérítőket kiutasították – ekkor hagyták el az országot a magyar jezsuiták és ferencesek is¹⁰ –, a kínai keresztény közösségeket elvágták külföldi támogatóiktól. A kegytárgyakra büntetőadókat vetettek ki. Megindult a vallások tömegbázisának felszámolása: az iskolák tananyaga a dialektikus materializmusra épült, s igyekeztek a diákokba belenevelni a tudomány mindenhatóságába vetett hitet. A falvakban „babonaellenes” kiállításokat és előadásokat szerveztek. Az állandó kampányokkal, a tömegek folyamatos mozgásban tartásával is lehetetlené vált a rendszeres vallási élet.

Az 1950-es években mindennek eredményeképpen a vallások visszaszorultak, szervezeteik betagozódtak az új rendbe, működésük keretei beszűkültek. Ugyanakkor – bár köztörvényes vagy társadalomellenes bűnök vádjával sok vallási vezetőt és hívőt meghurcoltak, munkatáborba küldtek, börtönbe zártak – a vallások szisztematikus és erőszakos elpusztítására a KKP nem törekedett nyíltan.

1966-ban, a kulturális forradalom kitörésével ez megváltozott. A „négy régi” (a régi kultúra, gondolkodás, szokások és hagyományok) ellen hadjáratot indító vörösgárdisták támadásainak fontos célpontjai közé tartoztak a vallási épületek, dolgozók, vezetők, intézmények stb. A templomokat, kolostorokat bezárták, gyáraknak, iskoláknak adták, a vörösgárdisták sokat közülük leromboltak, megrongáltak. A papokat, szerzeteseket – a „hazafias” szervezetekhez tartozókat is – meghurcolták, vidéki átnevelésre küldték, esetenként megölték, s ugyanez történt sok hívővel, illetve a vallásügyi káderekkel is. A nyilvános vallásgyakorlás több mint egy évtizedre megszűnt Kínában, a megmaradt templomokat is bezárták. A kulturális forradalom vihara ugyan 1971-től kezdett elcsitulni, de a vallásszabadság biztosítása még sokáig nem került napirendre, a vallási vezetők továbbra is munka általi átnevelésen maradtak.¹¹

Vallások a reform és nyitás korában

1976 szeptemberében meghalt Mao, s 1978-ban a pártton belül a Deng Xiaoping (Teng Hsziao-ping) neve által fémjelzett irányvonal került hatalomra. Kínában ekkor már jó ideje nem zajlott vallási élet, így a vezetés nem rendelkezhetett adatokkal a vallások erejéről. Az 1978-ban meghirdetett „reform és nyitás” politika egyik legfőbb eleme volt, hogy igyekezett pragmatizmusával megnyerni az egész lakosságot a gazdaságfejlesztés ügyének, s nem akarta szembeállítani a népet a vezetéssel. A vallásokkal kapcsolatban az új vezetés belátta azt, hogy az emberek meggyőződését nem tudja gyorsan megváltoztatni, illetve azt, hogy céljai eléréséhez szüksége van a vallásos emberek támogatására is. Ezért a kínai valláspolitikában új szakasz kezdődött, amelyre a – kínai viszonylatban – engedékeny szabályozás jellemző.

Az eddigi valláspolitikát átértékeltek: elismerték, hogy 1957 után történtek „balos” hibák, s hogy a kulturális forradalom óriási károkat okozott az egész társadalomnak, így a vallásoknak is. Elrendelték, hogy az elkobzott templomokat, kolostorokat vissza kell adni a vallási közösségeknek (ez nem mindenhol valósult meg). Az elismert vallások „normális” tevékenységét azóta nem akadályozzák, azt az alapelvet hirdetik, hogy a vallás magánügy, az államnak nincs köze ahhoz, ki miben hisz (a párttagoktól ugyanakkor elvárt az ateizmus).

Az 1970-es évek végén meghirdetett engedékenyebb politika – mint más területeken is – olyan következményekkel járt a vallási életben, amelyre a vezetés minden valószínűség szerint nem számított. Általánosan jellemző ez a kínai reformfolyamatra: a központi kormányzat meglazít egy-egy szabályozót, amely aztán a helyi szinteken a vártnál jóval nagyobb mértékű változáshoz, sokszor robbanásszerű átalakuláshoz vezet. Utólag aztán a vezetés igyekszik mindezt úgy feltüntetni, mintha az eredeti szándéka is erre irányult volna.

Ez történt a vallások esetében is. Minden jel szerint a vezetés úgy gondolta, hogy a három évtizedes ateista propaganda és elnyomás után a vallás többé nem jelentős erő, így a vallásgyakorlás szabadabbá tétele mindössze néhány idős szerzetest, papot és hívőt érint majd. A gyakorlatban kiderült, hogy a vallások nem haltak el, sőt, az emberek érdeklődése és kötődése csak fokozódott irántuk. Ez óta tart a vallások sokszor hihetetlenül gyors térnyerése.

Fontos tényező a vallások újjáéledésében a marxista-leninista-maoista ideológia visszaszorulása. A gazdasági liberalizációnak köszönhető látványos fejlődés során a kollektivistá eszmék nyilvánvalóan idejétmülttá váltak, s Kínában ideológiai vákuum alakult ki. Ezen űrt a kormányzat leginkább a nacionalizmus propagálásával igyekszik kitölteni, ami azonban a mindennapi életben nem nyújt támpontokat. Az erkölcsi válság egyre nyilvánvalóbb, ezért nagyobb tér nyílik a vallás mint életszabályozó normarendszer előtt.

Mindezek következtében az 1980-as évek eleje óta folyamatosan növekszik a vallásgyakorlók, a templomok, a papok és szerzetesek száma, s Kínában ma rendkívül gazdag vallási élet zajlik – ha nem is teljesen szabadon.

A vallásos kínaiak száma

A kínai Államtanács – vagyis a kormány – 1997-ben adott ki először úgynevezett „fehér könyvet” a vallások helyzetéről.¹² Az ebben szereplő – bevallottan pontatlan – statisztikák szerint a hívők száma 100 millió. 85 ezer „vallási rendeltetésű helyet”, 300 ezer „vallási dolgozót”, 3 ezer vallási szervezetet és 74 vallási iskolát, főiskolát tartottak nyilván. A legnépszerűbb a buddhizmus volt: 13 ezer templommal, 200 ezer szerzetessel és apácával rendelkezett. A taoizmusnak 1500 temploma, 25 ezer szerzetese és apácája volt. A 18 millió muzulmán 30 ezer mecsettel és 40 ezer imámmal bírt, a katolikusok számát 4 millióra tették, az ő vallásgyakorlásukat 4600

templom és imaház, valamint 4000 pap szolgálta. A 10 millió protestáns 12 ezer templommal, 25 ezer találkozó-hellyel és 18 ezer lelkésszel rendelkezett.

2005 októberében az Államtanács a politikai demokráciáról adott ki fehér könyvet,¹³ ebben a hívők és a klérus számát ugyanúgy 100 millióra, illetve 300 ezerre teszik, mint 1997-ben, a vallási rendeltetésű helyek számát pedig „több mint 100 ezerre”. A számok itt is bevalóttan pontatlanok.

A következő, mindmáig utolsó „fehér könyv” a vallásokról 2018-ban jelent meg, ez a kínai vallásos emberek számát „közel 200 millióra” teszi, a vallási alkalmazottak számát pedig 380 ezerre.¹⁴ A buddhista klerikusok száma 222 ezer, a taoistáké 40 ezer. A túlnyomó többségükben az iszlámot követő nemzeti kisebbségek létszáma 20 millió, őket 57 ezer vallási alkalmazott szolgálja ki. A katolikusok 6 millióan vannak 8000 pappal, a protestánsok 38 millióan 57 ezer lelkésszel. Összesen 144 ezer vallási rendeltetésű hely van regisztrálva, ebből 33500 buddhista, 9000 taoista, 35 ezer muszlim, 6000 katolikus és 60 ezer protestáns. 91 vallási oktatási intézmény működik, ebből 41 buddhista, 10 taoista, 10 muszlim, 9 katolikus és 21 protestáns, ezekben jelenleg 10 ezer hallgató tanul. A dokumentum hangsúlyozza, hogy a buddhista és taoista hívők számát nehéz megbecsülni, s a fentiek mellett sokan gyakorolnak népi kultuszokat (amelyek, mint láttuk, hivatalosan nem tartoznak a vallások közé).

Érdeemes megfigyelni, hogy a két fehér könyv kiadása között eltelt bő két évtizedben az intézményes vallások híveinek száma a hivatalos adatok szerint is megduplázódott, és a vallási rendeltetésű helyek száma is csaknem kétszeresére nőtt.

Más felmérések szerint a hívők száma jelentősen nagyobb a kormányzati adatoknál. Az amerikai külügyminisztérium 2007-ben kiadott országjelentése egy kínai felmérést idéz, amely szerint a 16 év feletti kínai lakosságnak 31,4%-a vallásos – ez 300 millió embert jelent, vagyis a hivatalos adat másfélszeresét. Ebből 40 millióan vallják magukat kereszténynek, 200 millióan pedig buddhistának, taoistának vagy „legendás személyiségek” hívének.¹⁵ A Pew Research Center 2015-ös projektje alapján Kínában 2010-ben 244,1 millió buddhista (a lakosság 18,2%-a), 68,4 millió keresztény (5,1%), 24,7 millió muszlim (1,8%) ember élt, a népi vallások követőinek száma 294,3 millió (21,9%), s nem tartozott valláshoz 700,7 millió fő (52,2%). A kereszténységen belül a katolikusok száma 9,2 millió, a protestánsoké 59,2 millió volt (s élt még az országban 20 ezer ortodox hívő is).¹⁶ A Freedom House 2017-es jelentése az öt elismert vallás, a Falun gong, illetve az új vallási és kvázi-keresztény mozgalmak híveinek számát több mint 350 millióra teszi, s ebben nem szerepelnek a népi vallások követői.¹⁷

Jogi keretek

A vallási meggyőződés szabadságát a KNK alkotmánya is biztosítja, de ilyen irányú rendelkezéseket egy sor

másik törvény is tartalmaz. Például a *Büntető törvénykönyv* szigorú szankciókat helyez kilátásba azoknak az állami hivatalnokoknak, akik a „normális” vallási tevékenységet súlyosan akadályozzák. Ez természetesen nem jelent európai értelemben vett vallásszabadságot: egyrészt a vallások védelme csak az öt hivatalos vallásra terjed ki, tehát például a földalatti keresztényeket és a szektákat továbbra is üldözik; másrészt pedig helyi káderek körében máig előfordulnak, sőt az utóbbi években megszorodtak a vallásellenes túlkapások.

1996-ban beharangozták egy átfogó vallásügyi törvény megalkotását,¹⁸ ez azonban máig nem készült el, csupán egy államtanácsi rendeletet adtak ki *Rendelkezések a vallási ügyekről* címmel, mely 2005. március 1-jén lépett hatályba. Több mint tíz évig a 11 oldalas dokumentum volt hivatott rendezni a vallásgyakorlással kapcsolatos valamennyi ügyet. A rendelet természetesen garantálja a „vallási meggyőződés szabadságát”, bár közösségi vallásgyakorlásról nem beszél. A fő megkötés az, hogy minden vallási szervezetet, helyszínt, személyt előzetesen regisztrálni kell a helyi hatóságoknál – ennek elmulasztásával a vallásgyakorlás illegális. A szöveg klasszikus „gumijogszabály”: míg a „normális” vallásgyakorlást biztosítja (amit azonban nem definiál), a vallási tevékenységet törvényellenesnek minősíti, ha az „külföldi ellenőrzés” alatt áll, a „vallási szélsőség” kategóriájába tartozik, vagy alkalmas a „közrend megzavarására”, a „társadalmi stabilitás veszélyeztetésére” stb. – ám ezen fogalmakat sem határozza meg. A rendelet hosszan sorolja, hogy egy megalakulandó vallási szervezetnek milyen feltételeknek kell megfelelnie, s ugyanilyen hosszú azon tevékenységek listája is, amelyeket nem folytathat külön engedély nélkül.¹⁹

2017-ben elfogadták a *Rendelkezések* módosított változatát (ez 2018. február 1-jén lépett hatályba). Az új jogszabály a 2005-ös rendelet 48 paragrafusához képest már 77 bekezdést tartalmaz, s a korábbiaknál részletesebben szabályozza a vallási életet. A dokumentum jobban hangsúlyozza az extrémizmus és a nemzetbiztonsági veszélyt jelentő kultuszok visszaszorításának fontosságát, tiltja az iskolai vallási tevékenységet, megerősíti a regisztrációs követelményt, s a külföldi adományok, utazások és kapcsolatok szorosabb ellenőrzését rendeli el. Az új kormányrendelet az elmúlt évtized általános bekeményítését tükrözi, amely a valláspolitikára is kiterjed.

A tényleges helyzet

A vallások helyzete Kínában rendkívül bonyolult. Egyik oldalról ott van több százmillió hívő – ők az 1,4 milliárdos lélekszámú Kínában is komoly társadalmi erőt jelentenek –, aki szeretné, változó intenzitással ugyan, de gyakorolni vallását. A másik oldalról pedig ott van a KKP vezette állam, amely meg kívánja akadályozni, hogy a párt mellett bármely más erő, a párttól független szervezet létrejöhessen. Ráadásul a vallás sok esetben fontos politikai kérdés, ezért a kisebbségi identitással össze-

fonódott vallások (elsősorban a tibetiek lámaizmus és az ujgurok iszlámja) inkább a kisebbségi és biztonságpolitika kérdéskörébe tartoznak, mint a valláspolitikába.

Hasonló a helyzet a katolikusoknál: a kínai törvények tiltják, hogy kínai állampolgár külföldi szervezetnek legyen alárendelve, ezért a pápa főségét nem fogadhatják el. Ennek megfelelően Kínában az 1950-es évek óta két katolikus egyházrész van: egy legális „hazafias”, amely elvileg megtagadja a pápával szembeni engedelmességet, valamint egy „földalatti”, amely illegálisan működik, s titkos csatornákon keresztül tartja a kapcsolatot a Szentszékkal. A Vatikán ráadásul – egyetlen európai államként – nem a Kínai Népköztársasággal, hanem Taiwannal tart fenn diplomáciai kapcsolatot, ami tovább bonyolítja a kínai katolikusok helyzetét.²⁰ Az utóbbi években a felek nagy lépéseket tettek a katolikusok helyzetének rendezése, a két egyházrész egyesítése felé, a Vatikán és Peking ugyanis 2018-ban ideiglenes megegyezést kötött a konfliktusok fő okát jelentő püspökszentelések ügyében. A 2020-ban meghosszabbított megállapodás szövege titkos, de azt tudni lehet róla, hogy a kínai püspököket a Szentszék és a kínai hatóságok közösen választják ki.²¹

A rohamosan terjedő protestantizmus az angolszász befolyás erősödésével fenyeget, a kínai protestáns közösségek jó részének létrehozói és támogatói ugyanis amerikai közösségek. Ezért is fontos jelszó az utóbbi években a kínai vallások „elkínaiasítása” (*zhongguohua*), ami elsősorban a protestantizmusra vonatkozik.

Jelentősebb politikai problémák csak a kínaiak körében honos mahájána buddhizmussal és a taoizmussal kapcsolatban nem merülnek fel – ezek hívei teszik ki a vallásos emberek túlnyomó többségét –, bár az ezek tanáiból merítő „szekták” (pl. a Falun gong) már üldözendők.

A gyakorlatban a vallási élet szabadsága helyről helyre, időről időre változik. A meglehetősen tágan értelmezhető jogszabályok lehetővé teszik, hogy a helyi hivatalnokok saját hajlamaik és az aktuális helyzet szerint kezeljék a vallási ügyeket. Egyes helyeken nem avatkoznak bele a vallási tevékenységbe; máshol viszont, ahogy lényegében valamennyi nemzetközi jogvédő szervezet felhívja rá a figyelmet, akár erőszakkal is fellépnek az általuk „nem normálisnak” tartott vallásgyakorlással szemben. Míg egyes párthű vallási vezetők részévé váltak a nomenklatúrának, addig más papokat, szerzeteseket, hívőket letartóztatnak, börtönbe vetnek, munkatáborba küldenek.²² Az utóbbi évtized általános bekeményítése a kínai vallások helyzetére is kihatott. A 2012-től pártfőtitkár, 2013-tól államelnök Xi Jinping (Hszi Csin-ping) a korábbi lazább időszak után elkezdte visszaépíteni a párt hatalmát a kínai társadalom felett, s ez a vallásokat is érinti. Hangsúlyossá vált a nyugati hatások kiküszöbölése, a külföldi eredetű vallások sinizálása, illetve a marxizmusra épülő materialista államideológia szélesebb körű propagálása.

A szellemet azonban már kiengedték a palackból – Kínában a vallásokat jó ideig nem fogják tudni visszaszorítani. Ennek a vezetés is tudatában van, s fő céljának e téren nem a visszaszorítást, hanem a vallási tevékenység ellenőrzését tartja. A közeljövőben a helyzet

valószínűleg nem fog változni, s várhatóan a továbbiakban is az lesz a jellemző, hogy a párt által szorosan ellenőrzött, politikailag veszélytelen, a rendszerbe betagolt vallások működhetnek, míg a párt hatalmára veszélyesnek tartott közösségek kíméletlen üldözésnek lesznek kitéve. Eközben a legális és illegális között lesz egy széles szürke zóna, ahol a tényleges helyzetet a helyi körülmények és az aktuális irányvonal határozza meg.

Salát Gergely

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BDHRL (Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor): International Religious Freedom Report 2007. China (includes Tibet, Hong Kong, and Macau). 14 September 07.
- BR (Beijing Review): Law Protects Spiritual Life. Beijing Review, Feb. 5–11, 1996, 5.
- CH'EN, Kenneth K. S. Buddhism in China. A Historical Survey. Princeton University Press, Princeton, 1964.
- CHEC (China Handbook Editorial Committee, ed.): Life and Lifestyles. (China Handbook Series.) Foreign Languages Press, Beijing, 1985.
- EPPINK, Alfons: A seed growing secretly in China's soil. The Tablet, 26 October, 1996.
- FH (Freedom House): The Battle for China's Spirit. Religious Revival, Repression, and Resistance under Xi Jinping. 2007. URL: <https://freedomhouse.org/report/special-report/2017/battle-chinas-spirit>.
- HRW (Human Rights Watch) China: A Year After New Regulations, Religious Rights Still Restricted. Arrests, Closures, Crackdowns Continue. March 1, 2006. URL: <http://hrw.org/english/docs/2006/03/01/china12740.htm>.
- MILES, James: The Legacy of Tiananmen. China in Disarray. The University of Michigan Press, Ann Arbor, 1996.
- PAPER, Jordan: Religion [in China]. In WU Dingbo and MURPHY, Patrick D. (eds.): Handbook of Chinese Popular Culture. Westport, Greenwood Press, 1994, 77–92.
- PONG, Raymond – CALDAROLA, Carlo: China: Religion in a Revolutionary Society. In CALDAROLA, Carlo (ed.): Religions and Societies: Asia and the Middle East. Mouton Publishers, Berlin, 1982.
- PRC (Pew Research Center): The Future of World Religions: Population Growth Projections, 2010–2050. Pew Research Center's Religion & Public Life Project, 2015. URL: <https://www.pewforum.org/2015/04/02/religious-projections-2010-2050/>.
- SALÁT Gergely: „Katolikusok a Kínai Népköztársaságban.” *Vigília*, 2004/7, 504–517.
- SALÁT Gergely: „Vallások Mao Kínájában.” In HAMAR Imre (szerk.): Mítoszok és vallások Kínában. Sinológiai Műhely I. Balassi, Budapest, 2000, 140–160.
- SALÁT Gergely: Vallási kérdések a kulturális forradalom alatt. Új Keleti Szemle 2000/1. 26–37.
- SALÁT, Gergely: A megbékélés útján: Katolikusok a mai Kínában. In PATSCH Ferenc (szerk.) Misszió, globalizáció, etika: Matteo Ricci szellemi öröksége. Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya, Faludi Ferenc Akadémia, L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2011, 175–188.
- SALÁT Gergely: Keskeny ösvény. Diplomáciai kötelékhúzás a Vatikán és Kína között. A Szív 106/11, 2020, 43–45.
- SCIO (Information Office of the State Council of the People's Republic of China): Freedom of Religious Belief in China. October 1997. URL: <https://www.fmprc.gov.cn/ce/cgvienna/eng/ljzg/zfbps/t127402.htm>.
- SCIO (Information Office of the State Council of the People's Republic of China): Building of Political Democracy in China. October 2005. URL: <https://www.mfa.gov.cn/ce/cegv//eng/bjzl/t225536.htm>.
- SCIO (Information Office of the State Council of the People's Republic of China): China's Policies and Practices on Protecting Freedom of Religious Belief. April 2018. URL: <http://www.scio.gov.cn/zfbps/32832/Document/1626734/1626734.htm>.

STATE COUNCIL: Regulations on Religious Affairs. 2004. URL: <https://www.cecc.gov/resources/legal-provisions/regulations-on-religious-affairs>.
STATE COUNCIL: Regulations on Religious Affairs. 2017. URL: <http://www.sara.gov.cn/flfg/330350.jhtml>.
STOCKWELL, Foster: *Religion in China Today*. New Worls Press, Beijing, 1993.
VÁMOS Péter: Magyar jezsuita misszió Kínában. Akadémiai, Budapest. 2004.

JEGYZETEK

- ¹ PAPER 77.
- ² MILES 234–235.
- ³ CHEC 190, PONG – CALDAROLA 554. A szerzetesek számára vonatkozó adatok egész biztosan pontatlanok, a kínai források ugyanis ugyanezeket a számokat adták meg 1950-ben és az 1960-as években is, az időközben lezajlott óriási társadalmi változások, vál-lássalenes kampányok és számos szerzetes elmenekülése ellenére.
- ⁴ CHEC 196.

- ⁵ STOCKWELL 139.
- ⁶ CHEC 208.
- ⁷ CHEC 208, 214.
- ⁸ PONG – CALDAROLA 554.
- ⁹ CH'EN 467.
- ¹⁰ VÁMOS 2004.
- ¹¹ A maói valláspolitikáról bővebben lásd SALÁT: Vallások, illetve uő: Vallási kérdések.
- ¹² SCIO: Freedom.
- ¹³ SCIO: Building.
- ¹⁴ SCIO: China's policies.
- ¹⁵ BDHRL.
- ¹⁶ PRC.
- ¹⁷ FH.
- ¹⁸ BR 5.
- ¹⁹ STATE COUNCIL: *Regulations* 2004.
- ²⁰ A kínai katolikusokról bővebben lásd SALÁT: Katolikusok, uő: A megbékélés útján.
- ²¹ SALÁT: Keskeny ösvény.
- ²² HRW.

KITEKINTÉS

A megújuló püspök

„Az egyházépítő Ravasz László, Dunamellék püspöke” – címmel rendkívüli ünnepi közgyűlésen emlékezett meg a Dunamelléki Református Egyházkerület 2021. október 1-jén Ravasz Lászlóról, püspöki szolgálata megkezdésének 100. évfordulója alkalmából. Az alábbiakban a délelőtti programból Csűrös András és Lányi Gábor előadásait közöljük. (a főszerkesztő)

Ravasz László igazi magyarként anekdotákban mívelte a humort. Így a róla szóló előadást én is egy anekdotával kezdem. 1956. decemberben Horváth János ÁEH elnök a következőt mondta a püspöknek: „Hogyan mert püspök úr most, amikor a magyar állam a törvényesség jel-szavát akarja érvényesíteni, csak úgy, minden választás nélkül visszaülni a püspöki székbe? A válasz: „Vannak esetek, rendkívüli körülmények, amikor valaki választás nélkül is élre kerül, hogy mást ne mondjak: Kádár János.”¹ Jól mutatja, milyen helyzetben volt Ravasz László 1956-ban.² Előadásomban arra keresem a választ, hogy Ravasz László hogyan képzelte el '56-ban és utána az egészséges magyar társadalmat? Milyen jövőt vízionált egy győztes forradalom esetén?

Ravasz László 1956-ban

Ravasz Lászlót a forradalom Leányfalun, már nyugdí-jasként találta. A püspök viszont ekkor is a diktatúra által szabott korlátok között, igen tevékeny életet élt. Alkotott, pontos beosztása volt az otthoni teendőkre nézve, és folyamatos, széleskörű kapcsolatot tartott fent nemcsak egykori szolgatársaival, közéleti szereplőkkel, hanem a

fiatalabb nemzedékkel is. Ravasz László leányfalui éveiről a születésének 125. évfordulóján megjelent kon-ferenciakötetben bővebben szól Szacsavay Éva és Kósa László.³ Már a forradalom kitörésekor folyamatosan értesült az eseményekről, végül kalandos módon pár fiatal lelkipásztor (Békési Panyik Andor, Nagy Gyula, Pásztor János) ment ki hozzá október 31-én, és kérték meg, hogy „vegye kézbe az egyház irányítását”.⁴ November 1-én megalakult az Országos Intézőbizottság, és aznap a püspök rádiószózatot intézett a magyar nép-hez. Sokat elárul Ravasz forradalom alatti helyzetéről és látásáról, hogy kik vették őt körbe. Világos teológiai látású, fiatal lelkipásztorok, többek között Békési Panyik Andor, Pánczél Tivadar, Joó Sándor, Gyökössy Endre, Pap Béla, és természetesen Pap László.

A közvéleményt és az egyházi hangulatot jól jellemzi Gombos Gyula írásában: „A magyarság önmagához való igényét még soha így meg nem tiporták. De ezzel sem tudták megölni. Az 1956-os forradalomban és szabadságharcban tűnt ki, hogy mennyire nem; hogy mennyire él, s nemesebben, mint valaha. Megcsalt, megalázott, meggyötört emberek sokasága, az egész elnyomott társa-dalom lázadt föl s egyik napról a másikra, mint új magyar nemzet kezdett el beszélni és tenni.”⁵